

УДК 336.7

О. А. Землячова,
здобувач, кафедра банківської справи, ДВНЗ "КНЕУ ім. В.Гетьмана"

ОРГАНІЗАЦІЯ СТРАХУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

O. Zemlyacheva,
competitor, department of banking, SHEI "Vadim Hetman Kyiv National Economic University"

ORGANIZATION OF INSURANCE OF BANK RISKS

У статті досліджуються питання організації страхування банківських ризиків. Виділено форми взаємодії банків і страхових компаній, що відрізняються за рівнем інтеграції, а також за обсягами операцій, підкреслено позитивні риси цієї взаємодії. Проаналізовано динаміку страхових платежів та питому вагу у неї страхування фінансових ризиків. Докладно проаналізовано основні умови комплексного страхування банків від злочинів і тих, що завдають шкоди банку неправомірних або помилкових інших дій персоналу і третіх осіб і ряду інших операційних ризиків (BBB). Охарактеризовано необхідність найважливішого елементу в процесі укладення договору BBB — попередньої страхової експертизи — сюрвея. Викладені умови перспективних видів банківського страхування, зокрема страхування від комп'ютерних злочинів, страхування професійної відповідальності.

The questions of organization of insurance of bank risks are probed in the article. Selected forms of co-operation of banks and insurance companies which differ after the level of integration, and also after the volumes of operations, the positive lines of this co-operation are underline. Analysed dynamics of insurance payments and specific gravity for it insurance of financial risks. Thoroughly analysed basis of condition of complex insurance of banks from crimes and those which harm the bank of illegal or erroneous other actions of personnel and third persons and row of other operating risks (BBB). Described necessity of major element in the process of conclusion of treaty of BBB — previous insurance examination — syurveya. Expounded terms of perspective types of bank insurance, in particular ensuring against komp'yuternikh crimes, insurance of professional responsibility.

Ключові слова: банк, ризик, страхування, взаємодія, поліс.

Key words: bank, risk, insurance, co-operation, policy.

ВСТУП

Банківська діяльність характеризується ризиковим характером, що може спричинити негативний вплив як на діяльність фізичних, юридичних осіб, так і на суспільство в цілому. Ризики, які притаманні діяльності банків, можуть викликати банкрутство окремих установ та системну кризу у банківському секторі країни. Вітчизняний та закордонний досвід банківського менеджменту свідчить, що на етапі розробки банківської стратегії та її реалізації важливо врахувати існуючі та потенційні ризики банку та запропонувати засоби їх мінімізації.

Найбільш поширеним засобом мінімізації банківських ризиків є страхування, яке здійснюють ліцензовані страхові компанії. В контексті співпраці банківських та фінансових установ це є запорукою сталого функціонування цих фінансових посередників, що створює можливості отримання ними прибутку. Тому дослідження питань організації страхування банківських ризиків є актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання організації страхування банківських ризиків досліджувалось відомими українськими та закордонними вченими, зокрема О.І. Лаврушиним та Н.І. Валенцевою [1], О.Й. Шевцовою, О.С. Коваленко [2], Н.В. Соловей [3], В.М. Фурманом [4], К.В. Багметом [5]. Але підвищення ризикованості діяльності банків, зміни у формах їх співпраці зі страховими компаніями потребують подальших досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою наукової роботи є дослідження практики організації страхування банківських ризиків, особливостей окремих видів банківського страхування, зокрема комплексного страхування банківських ризиків.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Банківські ризики значною мірою характеризуються соціальною відповідальністю, оскільки банки ризикують не тільки і не стільки власними ресурсами, а переважно грошовими коштами клієнтів [1, с. 10]. З цієї причини банківські кризи провокують більш відчутні негативні наслідки, ніж ризики виробництва, оскільки спричиняють фінансові втрати за ланцюгом грошово-кредитних зобов'язань, сформованих учасниками банківських операцій.

Отже, з урахуванням вказаних вище суттєвих особливостей банківських ризиків, управління ними має бути спрямоване не стільки на уникнення збитків при здійсненні банківських операцій, скільки на реалізацію заходів щодо формування системи, яка забезпечить оптимальну реалізацію інтересів банку та його клієнтів. Сьогодні на ринку фінансових послуг склався ряд тенденцій та напрямків розвитку, які суттєво впливають на якість та специфіку послуг фінансових установ [2]. При цьому взаємодія банків і страхових компаній вигідна обом фінансовим посередникам, оскільки це надає можливість: освоєння нових ринків, збільшення обсягів клієнтської бази, зосередження коштів в єдиній системі.

Як показано на рисунку 1, страхові компанії та банки взаємодіють за декількома напрямками.

Ці форми взаємодії розрізняються за рівнем інтеграції, а також за обсягами операцій. Так, при страхуванні страховою компанією банку існує два основні шляхи — роздрібне та комплексне страхування. За таких умов страхова компанія для банку є дуже важливим партнером, адже придбання полісу страхування як фінансових, так інших ризиків є кроком до покращення роботи банківської установи та перенесення ризиків на страхову компанію. Проте стандартні страхові послуги не здатні покрити увесь перелік банківських ризиків, а комплексне банківське страхування передбачає:

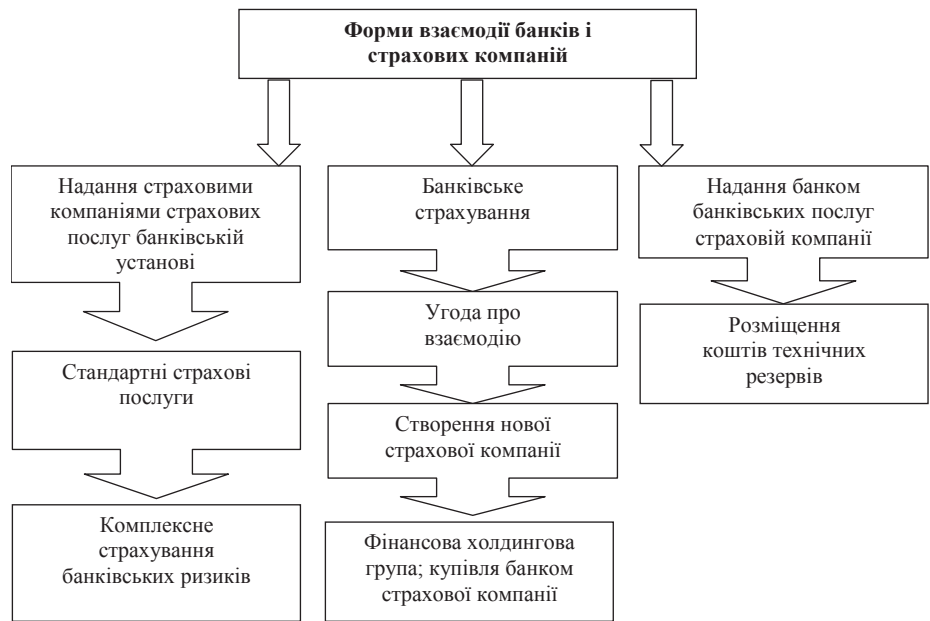
- значні обсяги відповідальності, які перевищують можливості національних страховиків;

- наявність аудиту за міжнародними стандартами; стандартний перелік страхових послуг, які не враховують особливості конкретного банку, специфіку його діяльності.

Практикою багатьох світових фінансових компаній доведено, що забезпечення виживання та стійкого розвитку неможливо здійснити в рамках традиційних методів через неможливість уникнення ризиків шахрайства та інших банківських ризиків. У цьому аспекті виникає потреба в пошуку певного фінансового інструментарію, головним з яких є страхування, що дозволяє зменшити до мінімуму банківські ризики, переводячи позапланові за терміном та розміром витрати на покриття можливих збитків, в розряд планових та доступних страхових платежів. Слід зазначити, що за останні роки зростає частка страхового ринку у вітчизняній економіці. Про це свідчить динаміка страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за I півріччя 2014—2015 рр. (табл. 1)

Таблиця 1. Структура чистих страхових премій за I півріччя 2014—2015 рр.

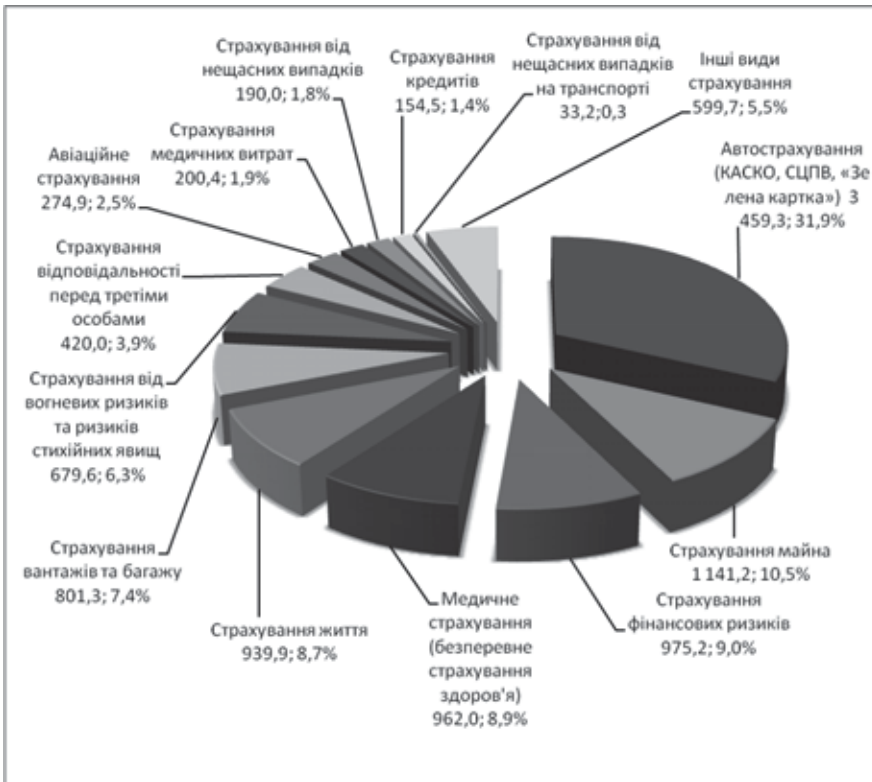
Види страхування	I півріччя 2014, млн грн.	I півріччя 2015, млн грн.	Темпи приросту I півріччя 2015/ I півріччя 2014	
			млн грн.	%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	2 772,2	3 459,3	687,1	24,8
Страхування майна	951,3	1 141,2	189,9	20,0
Страхування фінансових ризиків	544,6	975,2	430,6	79,1
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	817,1	962,0	144,9	17,7
Страхування життя	977,2	939,9	-37,3	-3,8
Страхування вантажів та багажу	355,7	801,3	445,6	125,3
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	676,9	679,6	2,7	0,4
Страхування відповідальності перед третіми особами	330,1	420,0	89,9	27,2
Авіаційне страхування	125,4	274,9	149,5	119,2
Страхування медичних витрат	145,7	200,4	54,7	37,5
Страхування від нещасних випадків	370,6	190,0	-180,6	-48,7
Страхування кредитів	212,3	154,5	-57,8	-27,2
Страхування від нещасних випадків на транспорті	59,1	33,2	-25,9	-43,8
Інші види страхування	381,2	599,7	218,5	57,3
Всього	8 719,4	10 831,2	2 111,8	24,2

Рис. 1. Форми взаємодії страхових компаній і банківських установ

У структурі чистих страхових премій слід відзначити приріст чистих страхових премій у I півріччі 2015 року (+24,2%) сформувався за рахунок суттєвого збільшення надходжень платежів з автострахування (+24,8%), страхування вантажів та багажу (+125,3%), страхування фінансових ризиків (+79,1%), страхування майна (+20,0%), авіаційного страхування (+119,2%), медичного страхування (+17,7%). Водночас спад чистих страхових премій спостерігався за такими видами страхування: страхування від нещасних випадків (-48,7%), страхування кредитів (-27,2%), страхування життя (-3,8%), страхування від нещасних випадків на транспорті (-43,8%).

У структурі страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за видами страхування станом на 30.06.2015 найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка") — 3 459,3 млн грн. (або 31,9%) (станом на 30.06.2014 даний показник становив 2 772,2 млн грн. (або 31,9%)); страхування майна 1 141,2 млн грн. (10,5%) (станом на

Рис. 2. Структура чистих страхових премій за видами страхування станом на 30.06.2015 (млн грн.)

30.06.2014 даний показник становив 951,3 млн грн. (або 10,9%); страхування фінансових ризиків — 975,2 млн грн. (або 9,0%) (станом на 30.06.2014 — 544,6 млн грн. (або 6,2%)); медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) — 962,0 млн грн. (або 8,9%) (станом на 30.06.2014 — 817,1 млн грн. (або 9,4%)); страхування життя — 939,9 млн грн. (або 8,7%) (станом на 30.06.2014 — 977,2 млн грн. (або 11,2%)); страхування вантажів та багажу — 801,3 млн грн. (або 7,4%) (станом на 30.06.2014 — 355,7 млн грн. (або 4,1%)); страхування відповідальності перед третіми особами — 420,0 млн грн. (або 3,9%) (станом на 30.06.2014 — 330,1 млн грн. (або 3,8%)) (рис. 2).

Перерозподіл у структурі чистих страхових премій станом на 30.06.2015 порівняно з аналогічним періодом 2014 року відбувся на користь таких видів страхування, як: страхування вантажів та багажу (з 4,1% до 7,4%), страхування фінансових ризиків (з 6,2% до 9,0%), авіаційне страхування (з 1,4% до 2,5%). При цьому, у структурі чистих страхових премій відбулося зменшення з наступних видів страхування: страхування від нещасних випадків (з 4,3% до 1,8%), страхування життя (з 11,2% до 8,7%), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (з 7,8% до 6,3%) та страхування кредитів (з 2,4% до 1,4%).

Враховуючи аналітичні дані, слід констатувати, що страхування економічних ризиків банківської діяльності присутнє на теренах національного страхового ринку. Проте на сьогодні не впроваджено жодних комплексних продуктів якісно орієнтованих на банківську діяльність. У свою чергу у багатьох країнах вже давно стали популярними поліси ВВВ (Bankers Blanket Bond) — комплексного страхування банків від злочинів і тих, що завдають шкоди банку неправомірних або помил-

кових інших дій персоналу і третіх осіб і ряду інших операційних ризиків. У США, страхування ВВВ є обов'язковим для тих банків, які працюють з фізичними особами.

Багато страховиків вказують на те, що банки часто економлять на страхуванні, навіть якщо розуміють її необхідність. Проте залучення додаткових інструментів захисту майнових інтересів банку та його вкладників є об'єктивною необхідністю (рис. 3). За даними дослідження, проведеного в 2010 році Базельським комітетом з Банківського нагляду, розмір збитків від кримінальних впливів і шахрайства охоплює до 30—35% загальних втрат у сфері операційного ризику [4]. У зв'язку з цим провідні страхові компанії світу розробили та запроваджують комплексні програми страхування банківських ризиків.

Комплексне страхування банківських ризиків відповідно до світової практики та методології перестраховального ринку Ллойд надає захист від наступних ризиків банку:

- страхування кримінальних ризиків банку;
- страхування від комп'ютерних та електронних злочинів;
- страхування професійної невідповідальності.

Проаналізуємо докладніше зазначені основні умови страхування ВВВ і процес їхньої організації. Комплексне страхування кримінальних ризиків фінансових інститутів є основою страхування банку від злочинних дій. Цей вид страхування захищає від крадіжок зі зломом, підробки документів і ряду подібних злочинів, що здійснюються третіми особами. Разом з тим, комплексне страхування ризиків банку надає страхове покриття від злодіянь, що вчинюються штатними співробітниками. Зазначені ризики є дуже розповсюдженими, адже згідно зі статистикою, якщо банківська установа стає жертвою злочину, то в 70—80% випадків протиправні дії реалізуються за участю власного персоналу.

Страхування кримінальних ризиків фінансових інститутів рекомендовано купувати разом із супутнім полісом страхування від комп'ютерних злочинів, що захищає від збитків, які настали через проникнення третіх осіб у електронні системи банку. При цьому важливо відмітити, що страхування кримінальних ризиків фінансових інститутів не повинно розглядатись як стандартний страховий продукт — поліс може і повинен відбивати реальну необхідність захисту від певного ризику кожного конкретного клієнта. Об'єктами страхування є: нелояльність персоналу; цінне майно у приміщеннях страхувальника; транспортування цінного майна; підробні чеки, цінні папери, фальшива валюта; приміщення банку та обладнання, що знаходиться в них; юридичні та судові витрати.

У рамках зазначеної програми страхування банк може бути застраховано як окрему юридичну особу, включаючи філії та представництва, так і холдинг, група компаній,

пов'язаних між собою організаційними, інформаційними та технологічними зв'язками. Головні переваги в цьому випадку:

- забезпечення цілісного страхового покриття без розривів по всьому бізнесу;
- значна економія в вартості страхування, оскільки в даному випадку поліс коштуватиме дешевше, ніж якби він купувався на кожну окрему компанію.

Окрім страхового покриття, на основі стандартних умов лондонських страховиків за бажанням клієнта та взаємним узгодженням часом навіть без збільшення премії в поліс можуть бути включені додаткові ризики, наприклад:

- страхування майна, що зберігається у персональному сховищі клієнта;
- страхування від збитків у результаті невиконання доручень клієнта на призупинення / відміну платежу;
- страхування від збитків від виконання підроблених інструкцій на проведення електронних переказів;
- страхування банкоматів;
- страхування касових листів;
- страхування від підробки в цілому будь-яких письмових, факсимільних або телекських інструкцій, що застосовуються Банком у своєму документообігу.

Пропонована програма комплексного страхування є дуже гнучкою і дозволяє скласти поліс відповідно до усіх індивідуальних вимог клієнта. Поліс страхування від комп'ютерних злочинів розроблений для забезпечення захисту від постійно зростаючого ризику несанкціонованого доступу до автоматизованих систем компаній, які застосовуються для обслуговування клієнтів. Він слугує виключно доповненням до полісу комплексного страхування кримінальних ризиків фінансових інститутів і не видається без нього. Об'єктами страхування є комп'ютерні системи банку; діяльність сервісної компанії; комп'ютерні команди; електронні дані та носії; комп'ютерні віруси; електронний зв'язок; електронні перекази; цінні папери на електронних носіях; підробка факсимільних повідомлень; переказ коштів по телефонним інструкціям. Слід звернути увагу на той факт, що останнім часом втрати банківських установ від класичних грабіжників є набагато меншими, ніж збитки від "кіберзлочинності". Шахрайство в комп'ютерній мережі банку та Інтернет є найрозповсюдженішими видами злочинів у банківській сфері.

Тому, з метою скорочення втрат банківських установ від вказаних злочинів, страховими організаціями розроблено такі комплексні страхові продукти, як страхування від комп'ютерних злочинів (Computer Crime Insurance — CCI) і страхування від хакерських атак (Hacker Insurance — HI). Основним призначенням даних продуктів є покриття збитків банку і його клієнтів у результаті несанкціонованих проникнень у комп'ютерні і телекомунікаційні системи кредитної організації, введення сфальсифікованих даних або команд, знищення інформації вірусами чи шляхом фізичного пошкодження носіїв даних.

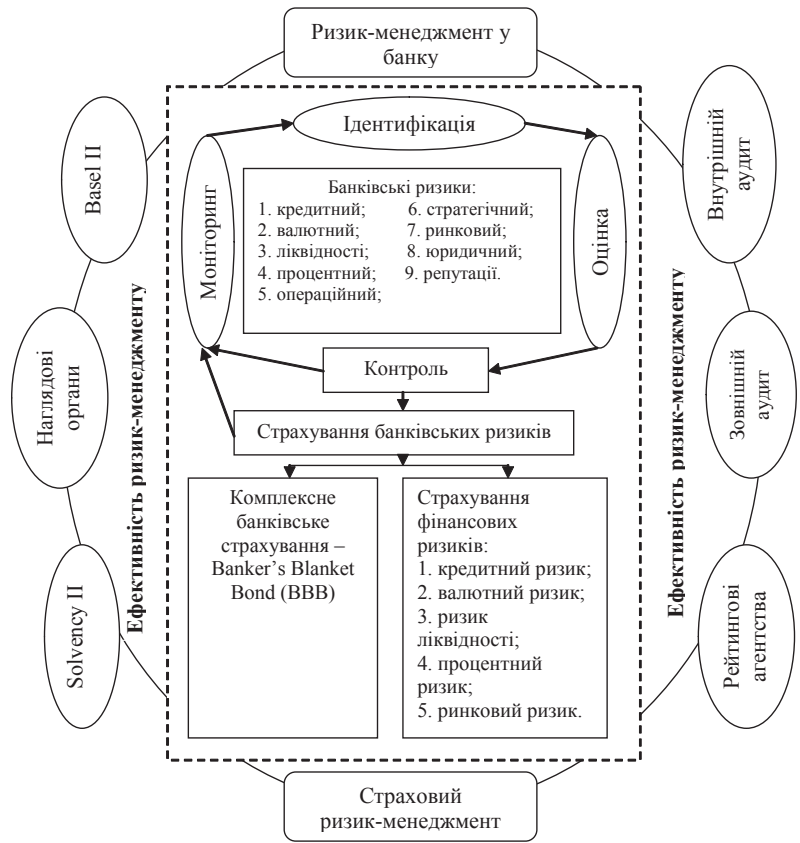

Рис. 3. Страхування в системі банківського управління

Джерело: [5].

Необхідно зазначити, що в світовій практиці ризики комп'ютерних злочинів і хакерських атак у більшості випадків приймаються на страхування тільки в додаток до основного полісу BBB. Особливістю CCI та HI є те, що при настанні страхового випадку страховою компанією відшкодовуються не тільки збитки, заподіяні банку, але й шкода, заподіяна третім особам, зокрема клієнтам банку.

Поліс страхування професійної відповідальності забезпечує відшкодування усіх збитків банку внаслідок подання позовів з боку третіх осіб, що зазнали фінансових втрат у результаті халатних дій, помилок та упущень співробітників банку, в тому числі керівного складу, в процесі виконання ними своїх професійних обов'язків. Покриваються як присуджені судом суми позову та витрат позивача, так і підтверджені витрати банку зі свого юридичного захисту. При цьому страховик повинен підтвердити необхідність таких витрат у письмовому вигляді. Поліс покриває так звані "позови третіх осіб, попередньо висунуті проти банку" протягом періоду дії полісу. Позов третьої особи вважається поданим, коли фінансовий інститут:

- отримує письмову вимогу компенсувати збитки, що покриваються по полісу, включно з витратами на обслуговування позову та участь у арбітражному процесі;
  - дізнається про намір певної особи подати проти нього подібний позов;
  - дізнається про будь-який факт, обставину або подію, яка може обґрунтовано послугувати причиною для подання подібної претензії в будь-який час у майбутньому.
- При покритті в межах полісу виключається відповідальність по договорах і контрактах, що укладені фінан-

совим інститутом; відповідальність за завдання шкоди життю, здоров'ю або майну третіх осіб; відповідальність, пов'язана з умисним порушенням будь-якого закону, постанови або інструкції, що відносяться до діяльності страхувальника; відповідальність, що покривається по інших полісах у межах запропонованої програми страхування.

Заява на страхування є вичерпним документом, що дає змогу страховику здійснити оцінку ризику при комплексному страхуванні банку. Дана заява має на меті визначення усіх аспектів необхідного страхового покриття та факторів ризику, а також спрощення процесу перестраховування ризиків. Перестраховування у найпотужніших світових перестрахових товариствах є обов'язковою умовою забезпечення якісного страхового захисту подібних "значних" ризиків, завдяки їх розміщенню у глобалізованих страхових портфелях.

До заяви обов'язково повинна бути додана остання (а також річна) фінансова звітність Банку, а також висновок аудиторської компанії за результатами останньої перевірки. Найважливіший елемент у процесі укладення договору ВВВ є попередня страхова експертиза — сюрвей. Рішення про необхідність проведення сюрвею приймається виходячи з інформації, що міститься у заяві. Базуючись на повноті наданої інформації, робиться висновок про необхідний обсяг сюрвею і обирається сюрвейерська компанія. Перспективи комплексного страхування банківських ризиків українських банків значні. Успішність і швидкість реалізації таких масштабних страхових проектів напряму залежить від процесів євроінтеграції України, вимог з боку контролюючих органів або ж від зарубіжних банків-партнерів, акціонерів тощо. Банкам досить важливо дібрати співвідношення досить надійної страхової організації та відпрацьованого комплексу умов страхування. Оскільки від компанії та умов страхування буде залежати і вартість страхового полісу, і надійність такої операції.

Враховуючи швидкі темпи розвитку банківської системи України та її інтеграції у міжнародну банківську систему, де, як показують дослідження, наявність полісу ВВВ є звичайною необхідністю, можна спрогнозувати у недалекому майбутньому значний попит українських банків на комплексне страхування банківських ризиків. І страховикам потрібно бути готовими до цього.

ВИСНОВКИ

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють дійти наступних висновків.

Взаємодія банків і страхових компаній, яка розрізняється за рівнем інтеграції, а також за обсягами операцій, вигідна обом фінансовим посередникам, оскільки це надає можливості: освоєння нових ринків, збільшення обсягів клієнтської бази, зосередження коштів в єдиній системі.

В Україні у структурі страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за видами страхування станом на 30.06.2015 на страхування фінансових ризиків приходиться — 975,2 млн грн. (або 9,0%) (станом на 30.06.2014 — 544,6 млн грн. (або 6,2%)). При цьому за станом на 30.06.2015 порівняно з аналогічним періодом

2014 року питома вага страхування фінансових ризиків зросла з 6,2% до 9,0%.

В Україні перспективним є впровадження комплексного страхування банківських ризиків, яке відповідно до світової практики та методології перестраховально-го ринку Ллойду надає захист від наступних ризиків банку: страхування кримінальних ризиків банку; страхування від комп'ютерних та електронних злочинів; страхування професійної невідповідальності.

Поліс страхування професійної відповідальності забезпечує відшкодування усіх збитків банку внаслідок подання позовів з боку третіх осіб, що зазнали фінансових втрат у результаті халатних дій, помилок та упущень співробітників банку, в тому числі керівного складу, в процесі виконання ними своїх професійних обов'язків.

Враховуючи зростання рівня ризикованості банківської діяльності, та необхідність запровадження страхового захисту у банках відповідно до світового досвіду та традицій, страхування банківських ризиків буде розвиватися більш активно.

Література:

1. Банковские риски [Текст]: учеб. пособ. / [кол. авторов]; под ред. д-ра экон. наук, проф. О.И. Лаврушина и д-ра экон. наук, проф. Н.И. Валенцевой. — М.: КНОРУС, 2007. — 232 с.
2. Шевцова О.Й. Структурний розвиток фінансового ринку України / О.Й. Шевцова, О.С. Коваленко // Економічний простір. — 2009. — № 23. — С. 35—42.
3. Соловей Н.В. Взаємодія страхових компаній та комерційних банків / Н.В. Соловей // Збірник наукових праць: Випуск 29. — Київ: НАУ, 2011. — 330 с.
4. Фурман В.М. Комплексне банківське страхування / В.М. Фурман [Електронний ресурс] // Фінанси, облік і аудит. — 2013. — Вип. 1. — С. 188—200. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Foa_2013_1_25.pdf
5. Багмет К.В. Ризик-менеджмент у системі банківського страхування / К.В. Багмет // Міжнародний центр досліджень теорії і практики страхування. — 2012. — Режим доступу: <http://insurance.uabs.edu.ua/uk/biblioteka/statti/126-ryzyk-menedzhment-u-systemi-bankivskoho-strakhuvannia.html>

References:

1. Lavrushyn, O. Y. and Valentseva, N. Y. (2007), *Bankovskyye rysky [Banking Risks]*, KNORUS, Moscow, Russia.
2. Shevtsova, O.J. and Kovalenko, O.S. (2009), "The structural development of the financial market of Ukraine", *Ekomicznyj prostir*, vol. 23, pp. 35—42.
3. Solovej N.V. (2011), "Interaction of insurance companies and commercial banks", *Zbirnyk naukovykh prats' NAU*, vol. 29.
4. Furman V. M. (2013), "Integrated bancassurance", *Finsany, oblik i audyt*, vol. 1, pp. 188—200.
5. Bahmet K. V. (2012), "Risk management in banking insurance system", available at: <http://insurance.uabs.edu.ua/uk/biblioteka/statti/126-ryzyk-menedzhment-u-systemi-bankivskoho-strakhuvannia.html> (Accessed 27 October 2015).

Стаття надійшла до редакції 30.10.2015 р.